# Stenogrammid

## XIII Riigikogu, VIII Istungjärk, täiskogu korraline istung

## Neljapäev, 08.11.2018, 10:00

Toimetatud

10:00 Istungi rakendamine
**1.** 10:03 Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse muutmise seaduse eelnõu (663 SE) esimene lugemine
**2.** 11:12 Kaitseväeteenistuse seaduse rakendamise seaduse ning politsei ja piirivalve seaduse muutmise seaduse eelnõu (667 SE) esimene lugemine

### 10:00 Istungi rakendamine

**10:00 Aseesimees Kalle Laanet**
Tere hommikust, head kolleegid ja külaline! Alustame Riigikogu täiskogu VIII istungjärgu 7. töönädala neljapäevast istungit. Aga kõigepealt on mul hea meel õnnitleda Hardi Volmerit, kellel on täna sünnipäev. Palju õnne! (Aplaus.) Nüüd läheme eelnõude ja arupärimiste üleandmise juurde. Jaak Madison, palun!

**10:00 Jaak Madison**
Tere hommikust, hea Riigikogu aseesimees! Head kolleegid! Annan Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsiooni liikmete nimel üle arupärimise tervise- ja tööminister proua Riina Sikkutile. Teema on haruapteekide olukord. Teatavasti sulgesid 55 haruapteeki 29. oktoobril pooleks päevaks uksed juhtimaks tähelepanu, et alates 9. juunist järgmisel aastal tuleb need apteegid lähtuvalt kehtivast ravimiseadusest sulgeda. Selle probleemi tõttu on tõstatunud väga palju küsimusi, täpsemalt kuus. Näiteks, kehtiv seadus pole võimaldanud hulgimüüjatel viie aasta jooksul haruapteeke üldapteekideks ümber kujundada, nagu ka eespool mainitud seaduseelnõu seletuskirjas viidati. Kui mitu hulgimüüjatele kuuluvat haruapteeki on pärast seadusmuudatusi suudetud üldapteekideks muuta? Samuti, millistel põhjustel on Sotsiaalministeerium keeldunud toonast seadust parandamast? Kas minister leiab, et ravimite kättesaadavuse vähendamine võib olla mäng inimeste tervisega? Samuti, kas ministeerium on tellinud või koostanud analüüsi, mis toimub linnades apteegiteenuse kättesaadavusega pärast haruapteekide sulgemist? Samuti, kuidas suhtuvad haruapteekide sulgemisse kohalikud omavalitsused, kes korraldavad ühistransporti? Samuti, kas seda küsimust on arutatud eakate ja puuetega inimeste organisatsioonidega? Aitäh!

**10:02 Aseesimees Kalle Laanet**
Olen Riigikogu juhatuse nimel vastu võtnud ühe arupärimise. Riigikogu juhatus otsustab selle edasise menetlemise vastavalt Riigikogu kodu- ja töökorra seadusele. Kohaloleku kontroll, palun!
Kohaloleku kontroll
Kohal on 73 Riigikogu liiget, puudub 28.

---

### **1.** 10:03 Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse muutmise seaduse eelnõu (663 SE) esimene lugemine

**10:03 Aseesimees Kalle Laanet**

Läheme neljapäeva, 8. novembri päevakorra juurde. Päevakorras on kaks punkti. Esimene neist on Eesti Vabaerakonna fraktsiooni algatatud puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse muutmise seaduse eelnõu 663 esimene lugemine. Palun ettekandeks Riigikogu kõnetooli Riigikogu liikme Monika Haukanõmme.

**10:03 Monika Haukanõmm**

Härra juhataja! Head rahvasaadikud! Enne suurt suve, 13. juunil seisin ma siinsamas puldis teie ees, andes üle Vabaerakonna algatatud puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse muutmise seaduse eelnõu, mis kannab tänaseks numbrit 663. See eelnõu on oma kujult ja sisult lakooniline ja lihtne. Ta koosneb ainult ühest sisuparagrahvist ja selle eesmärk on suurendada puudega laste toetusi määrani, mis vastaks puudest tulenevatele tegelikele lisakulutustele, nagu on toodud soovitusena välja ka ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni variraportis.

Millest ma räägin? Kui eelnõu saab siin saalis teie toetuse, siis tõuseb keskmise ja raske puudega lapse sotsiaaltoetus tänase seisuga võrreldes kahekordseks ning sügava puudega lapse toetus suureneb kolmekordseks. Kuna puudega lapse toetust ei ole tõstetud 2006. aastast saadik ehk tervelt 12 aastat, siis pole mõtet teha nn näilikku tõstmist minimaalsete summadega mängides, vaid tuleks tõsta juba märgatavalt ja oluliselt. Olgu siinkohal öeldud, et me ju ei soovi tõsta toetusi lihtsalt rahalises mõttes. See pole selle eelnõu otsene eesmärk. Toetuse tõstmine on tegelikult ainult vahend soovitud eesmärgi saavutamiseks, milleks on aidata puudega lapsi kasvatavatel peredel paremini toime tulla psühholoogiliselt, aga ka majanduslikult tihti väga keerulistes olukordades.

Puudega lapse sünd perre või puude tekkimine lapse hilisemas eluetapis on alati ootamatu. Mitte ükski inimene ei ole selleks valmis ega valmistunud ja keegi ei ole kogunud igaks juhuks selliseks asjaks väikest tagavara. Paratamatult on igal vanemal vaja sellega toimetulekuks abi ja toetust, isegi sellistel juhtudel, kui nad seda abi küsida ei oska, ei taha või ei julge, nagu tihtipeale juhtub. Seega on meie eelnõu laiem ja tegelik eesmärk anda puudega laste vanematele selge sõnum, et riik väärtustab nende panust ja hoolt, märkab neid, ulatab abikäe, et neil oleks natukenegi lihtsam teha kõike seda, mida neilt oodatakse, ja et tulevikus, lapse kasvades, oleks tagatud tema parem toimetulek ja sotsiaalne hakkamasaamine. Kindlasti peab arvestama, et selle tõttu peaks neil lastel olema võimalik tulla oma igapäevaelus toime võrdselt teiste lastega, niipalju kui see on vähegi võimalik. Samuti soodustab puudest tingitud lisakulude hüvitamine puudega lapse õppimist ja töötamist ning aitab täita ka abi vajava lapse rehabilitatsiooniplaanis püstitatud eesmärke.

Aga nüüd eelnõust lähemalt. Eelnõu koosneb kahest paragrahvist. Eelnõu §-ga 1 soovime muuta puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse § 6 lõike 5 punkte 1 ja 2 ning teha seda nii, et keskmise puudega lapse toetus oleks 69 euro ja 4 sendi asemel 138 eurot ja 8 senti ehk praegune 270% sotsiaaltoetuste määrast asendataks 540%-ga ning raske puudega lapse toetus tõuseks praeguselt 80 eurolt ja 55 sendilt 161 eurole ja 10 sendile. Sügava puudega lapse toetus tõuseks 80 eurolt ja 55 sendilt 241 eurole ja 65 sendile. Need tõusud on seotud sotsiaaltoetuste määradega. See tundub keeruline ja kohati jääb arusaamatuks, miks toimub mäng mingite protsentide ehk sotsiaaltoetuste määra protsentide ümber, mitte ei räägita konkreetselt ümardatud summadest. Olgu siinkohal öeldud, et 1999. aastal, kui puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seadus vastu võeti, seoti toetused sotsiaaltoetuste määraga, mille kinnitab Riigikogu igal aastal riigieelarvega. Ilmselt oli seaduse loojatel hea tahe ja lootus, et sotsiaaltoetuste määra riigieelarvete menetlemise käigus tõstetakse. Täna me aga teame, et see päriselt niimoodi ei ole läinud, sotsiaaltoetuste määra ei ole riigieelarves tõstetud alates 2006. aastast. 2006. aastal oli see summa 400 krooni ja pärast eurole üleminekut ümardati sotsiaaltoetuste määra suuruseks 25 eurot ja 57 senti. Siit tulevadki need komakohad ehk sendid. Seega, 2018. aastal on sotsiaaltoetuste määr endiselt 25 eurot ja 57 senti, millest tulenevalt on samamoodi jäänud sellest ajast püsima sotsiaaltoetuste suurused, sh on puudega lapse toetus 270% sotsiaaltoetuste määrast ning raske ja sügava puudega lapse toetus 315% sotsiaaltoetuste määrast.

Teil võib tekkida loogiline küsimus, miks me siis ei teinud ettepanekut muuta riigieelarves sotsiaaltoetuste määra. See oleks ju väga loogiline, me tõstaksime siis automaatselt ka puudega lapse toetust. Väga loogiline. Ma küsiks seda ka ise väga hea meelega, kui see oleks võimalik. Miks me asusime mängima protsentidega? Me kaalusime väga tõsiselt, kas sotsiaaltoetuste määra tõsta, aga siin on see mure, et sotsiaaltoetuste määraga ei ole seotud ainult puudega laste sotsiaaltoetus, vaid sellega on seotud veel terve rida sotsiaaltoetusi. Ma nimetan mõne: puudega tööealise inimese toetus,

puudega eaka ehk vanaduspensioniealise inimese toetus, puudega vanema toetus, õppetoetus puudega õppurile, täienduskoolitustoetus puudega inimesele jne. Ehk me ei soovinud tõsta kõiki sotsiaaltoetusi, mis on sätestatud puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seadusega, vaid tegelda konkreetselt kõige valusama kohaga ehk puudega laste sotsiaaltoetustega. Näiteks on puudega tööealise inimese toetussüsteemid juba oluliselt muutunud. Muidugi, ideaalis me näeme, et toetused võiksidki olla tulevikus sotsiaaltoetuste määradest lahti seotud, tehtud ümmarguseks ja arusaadavaks ning oleksid seotud nn indekseerimisega, et ei juhtuks olukorda, kus me unustame mõne toetuse 12 aastaks ühele ja samale tasemele. Eelnõu §-ga 2 me lihtsalt sätestame eelnõu jõustumise tähtaja, eelnõu jõustuks 2019. aasta riigieelarve seadusega samal ajal.
Selgitan järgnevalt, mis on põhjused, et me eelnõu esitasime. Miks me seda tegime? Kui 1999. aastal võeti vastu puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seadus, siis oli sellele seatud üllas eesmärk: puudega kaasnevate lisakulude osaline kompenseerimine ning puuetega inimeste iseseisva toimetuleku, sotsiaalse integratsiooni ja võrdsete võimaluste toetamine ning õppimise ja töötamise soodustamine. Seda kõike, nagu ma ütlesin, lisakulude osalise hüvitamise kaudu. Lisaks täpsustab seadus, et puudega lapse toetust makstakse iga kuu keskmise, raske ja sügava puudega lapsele puudest tingitud lisakulude hüvitamiseks ja rehabilitatsiooniplaanis ettenähtud tegevusteks. Need lisakulud on kulud, mida ei ole teistel lastel (neid ei ole õnneks enamikul Eesti lastest). Tänaseks on 12 aastat möödunud ja toetus on samal tasemel, kuid mõtleme selle peale, mis on toimunud meie elus ja milline on olnud elukalliduse tõus – see muutus on olnud hüppeline.
Statistikaameti andmetel tõusis vaadeldaval perioodil elukallidus tervelt 47,1%. See ongi meie eelnõu esitamise põhjus. See on see ebameeldiv tõdemus, et Vabariigi Valitsus ei ole teemat lauale võtnud. Samas oleme muidugi ju väga oluliselt tegelenud esimese ja teise lapse igakuiste toetuste tõstmisega, me oleme tõstnud need mitmekordseks: 19 eurolt 50 eurole. Järgmisel aastal tõuseb see toetus 60 eurole kuus. Kolmanda lapse toetus on tõusnud 20-kordseks: 19 eurolt 400 eurole. See on hea ja ma ei vaidlusta seda mitte üldse, aga ammu oleks aeg astuda teadlikult ja n-ö väga sihitatult samm abivajajatele mõeldud toetuste tõusu poole, et anda kõige haavatavamas olukorras olevatele peredele turvatunnet.
Millistest numbritest me räägime? Eelmise aasta 1. jaanuari seisuga oli puudega laste arv 12 896. Võrreldes 2009. aastaga on see arv peaaegu kahekordistunud, siis oli neid lapsi 7368. Puudega laste osakaal 0–17-aastaste Eesti laste hulgas on kasvanud 3%-st 5,2%-ni. Eelmisel aastal maksti keskmise puudega lapse toetust täpselt 5000 lapsele (see ei ole ümardatud arv, vaid statistiliselt ongi nii), raske puudega lapse toetust 7164-le ning sügava puudega lapse toetust 732 lapsele. Puudega laste arvu kasv tuleneb raske ja keskmise puudega laste arvu kasvust. Sügava puudega laste arv ei ole õnneks väga märkimisväärselt kasvanud. Puudega laste arvu nii suur kasv tingib kahtlematult surve sotsiaalkaitsele ja kogu süsteemile, sest on vaja toetusi ja teenuseid, aga see mõjutab veelgi enam ka kõigi nende perede, ligi 13 000 pere, kus kasvab puudega laps, toimetulekut. Eelmisel ja sellel aastal on läbi viidud kaks uuringut, mis käsitlevad puudega laste perede toimetulekut. Esimene neist oli Sotsiaalministeeriumi tellitud. Turu-uuringute AS koos Eesti Rakendusuuringute Keskusega CentAR viisid läbi uuringu "Puuetega lastega perede toimetuleku ja vajaduste uuring", millest selgus, et puudega laste leibkondade hinnang enda majanduslikule toimetulekule on halvem kui kõikidel teistel lastega perekondadel Eestis keskmiselt. Kõikidest puudega laste leibkondadest tajub vaid 19–26%, et nad tulevad toime hõlpsalt (vastusevariandid olid: "üpriski hõlpsalt", "hõlpsalt" ja "väga hõlpsalt"). Samas, kõikide lastega perekondade hulgas on selliseid peresid, kes tulevad hõlpsalt toime, 40–51%. Peaaegu kõigi puudega laste vanemate hinnangul on leibkond puudega lapse tarbeks teinud spetsiaalseid kulutusi ning ühtegi kulu polnud vaid 2–3%-l puudega laste leibkondadest. On ju igati loogiline, et mida raskem on lapse puue, seda suuremad on ka otsesed ja kaudsed kulud lapse igapäevases elus toimetuleku ja tema arengu tagamiseks. Uuringu järgi kulutavad pooled pered keskmise puudega lapse erivajadusele kuus 48–159 eurot ja raske puude korral kulutatakse 60–219 eurot kuus. Pooltel leibkondadel jäävad sügava puudega lapse kasvatamisel vaja minevad kulutused vahemikku 119–339 eurot kuus, aga need võivad ulatuda ka 600 euroni. Sagedamini tehakse kulutusi ravimitele, vitamiinidele, toidulisanditele, aga enam kui pooltel juhtudel teeb leibkond kulutusi ka näiteks transpordile ning ravi- ja rehabilitatsiooniteenustele. Samuti makstakse sellest rahast kinni nn omaosalust sotsiaaltoetuste tarbimisel, näiteks isikliku abistaja saamisel. See on kohalike omavalitsuste määrustes niimoodi tihtipeale sätestatud. Kulutusi abivahenditele on pooltel puudega laste leibkondadel, suurimad kulutused on seotud aga loomulikult eritoiduga, need ulatuvad 80 euroni kuus,

aga mõningatel juhtudel on summad ka palju suuremad. Tegemist on seega üsna varieeruvate kuludega.
Puudega laste vanemad tegid ministeeriumi tellitud uuringust lähtuvalt oma uuringu. Nad tegid seda veel täpsemalt ning küsisid ka, millistele vahenditele, millistele teenustele vanemad kulutavad. Sealt tulid välja veelgi suuremad summad, mida iga pere kulutab. Mul on olemas osa perede kuupõhised kuluväljavõtted. Nad on pannud kirja püsikulud, igapäevased kulud, hajuvad kulud, tulevikukulud jne. Need summad on tõesti, kui neid vaadata, sellised, mis ajavad ahastusse ja panevad küsima, kuidas need pered toime tulevad.
Sellest tulenevalt ongi puudega laste pered tihtipeale palju suuremas vaesusriskis kui tavalisi, õnneks terveid lapsi kasvatavad perekonnad. 2015. aastal oli suhtelise vaesuse määr kuni 18-aastaste elanike hulgas 18,5%, puudega laste perede seas küündis see 26%-ni. Ma arvan, et sellest esialgu piisab, et selgitada, miks me selle muudatuse tegime.
Käesoleva aasta 27. juulil saatis valitsus oma arvamuse eelnõu kohta, mis eelnõu esitatud kujul ei toetanud, kuid hea meel on seda vastust lugedes tõdeda, et Vabariigi Valitsus mõistab olukorra tröödstitust ja tõsidust ning peab teemaga tegelemist oluliseks, kuid nende tingimustel ja nende ettekujutuse järgi. Loen siit ette ühe lause. Nad peavad oluliseks käsitleda küsimust puuetega inimestele toetuste maksmise reeglite ja sotsiaalteenuste korralduse tervikliku analüüsi koostamise käigus ja järgmiste riigieelarvete koostamise protsessis.
Lubage mul lõpetuseks tuua välja veel üks oluline dokument, mis mängib eelnõu raamis väga olulist rolli. Tegemist on valitsuskabineti 21. juuli memorandumiga, mille järgi soovib riik anda kohalikele omavalitsustele, täpsemalt, nende toetusfondi kaudu üle terve rea ülesandeid koos rahastusega. Nende kaheksa ülesande hulgas on ka puudega inimeste toetuste süsteem. See tegi mind väga murelikuks, sest sellega soovitakse anda toetused järk-järgult üle, vahemikus 2021–2026, sedamööda, kuidas puude määramise otsuste tähtajad lõpevad. Millise järelduse saab siit teha? Me tegeleme, ütleb valitsus, me tegeleme, me analüüsime ja me arutame. Me vaatame suurt pilti ja siis otsustame, miks puudega laste arv on tõusnud, miks puuet määratakse liiga kergel käel jne. Neid põhjusi ja tegevusi, mida on vaja analüüsida, on tohutult. Ma olen selle kõigega tegelikult nõus. Seda kõike peabki tegema, iga vastutav ministeerium peabki analüüsima. Minu hirm on aga sellest analüüsist ja töögrupist kuuldes see, et järjekordselt on tegemist kõige klassikalisema viisiga mitte tegeleda konkreetselt ühe väikese ülesandega täna ja nüüd. Puudega laste sotsiaaltoetust on vaja tõsta täna ja nüüd, mitte kunagi tulevikus, aastal 2021, 2026 või veel hiljem. Need pered on olemas täna, nüüd ja praegu. Nad elavad täna, võitlevad iga päev oma ellujäämise nimel, nad teevad seda samamoodi täna. Neil ei ole aega oodata, millal kõik analüüsid saavad tehtud, kõik töögrupid on oma töö ära teinud ning kõik maailmaparanduslikud ideed on juba peaaegu rakendatavad igapäevaellu. Seega oleks vaja täna neid toetusi tõsta ja tegeleda samal ajal edasi süsteemide analüüsimise ja parandamisega. Aitäh!

**10:23 Aseesimees Kalle Laanet**
Aitäh, austatud Riigikogu liige Monika Haukanõmm, väga põhjaliku ettekande ja kõne väga täpse pikkuse eest! Aga teile on ka ridamisi küsimusi. Arto Aas, palun!

**10:23 Arto Aas**
Aitäh! Austatud ettekandja! Tõepoolest hästi põhjalik ja tõsiselt võetav ettekanne. Aitäh, et te selle teemaga tegelete! See on tõsine teema. Puudega laste kasvatamine on kindlasti vaimselt ja materiaalselt hästi raske ja päris selge, et see toetus on ajale jalgu jäänud. Väga tahaks seda eelnõu toetada, aga ma saan aru, et siin on kulude arvestamisel olnud mingi väike segadus. Äkki te täpsustate meile, mis see muudatusettepanek maksaks?

**10:24 Monika Haukanõmm**
Aitäh küsimuse eest! Eelnõu seletuskirja osas, mis käsitleb maksumusi, on toodud kuumaksumus. Võin ka täpsemalt selle numbri öelda, kui ma selle üles leian. See on natuke alla ühe miljoni euro, ümardatult 981 000 eurot. Siia on ekslikult läinud kirja, nagu oleks tegemist aastakuluga. See on tegelikult ühe kuu maksumus, see tuleb korrutada 12-ga.

**10:24 Aseesimees Kalle Laanet**
Valdo Randpere, palun!

**10:25 Valdo Randpere**
Aitäh, lugupeetud eesistuja! Hea ettekandja! Mina ka kiidaks ette ja taha sinu ettekannet, väga hea ettekanne oli. Ettekanne oli nii hea, et sa vastasid mu küsimusele peaaegu ära, aga mitte päris. Kas see, et valitsus nüüd sellega venitab ja ütleb, et nemad teevad oma analüüsi ja teie istuge seal Riigikogus paigal ja oodake, kuni meie oma targa otsusega tuleme, on sinu arvates sellele valitsusele tüüpiline pausipoliitika või on neil just selle teemaga tegelemisel mingi eriline tahtmatus asja juurde asuda ja asi ära lahendada?

**10:25 Monika Haukanõmm**
Aitäh küsimuse eest! Kuna ma ei kuulu valitsusse, siis ma valitsuse sise- ja hingeelu väga täpselt ei tea. Kui aga mõelda sellele, et tegemist on 12 aasta pikkuse perioodiga, siis ilmselt tuleb vastutust jagada päris mitmel valitsusel. Ka meie oleksime võinud seda ju eelmisel aastal muuta, tegelikult oleks seda võinud muuta võib-olla 2010. aastal. Ma pigem ei otsikski niivõrd vastutajat või süüdlast. Küsimus on lihtsalt selles, et on olnud võib-olla teisi teemasid, on vaja olnud tõsta kõigi laste toetusi, mis olid samamoodi ja veel pikema perioodi jooksul ajale jalgu jäänud. Kas tegemist on pausipoliitikaga? Ma võin sellega nõustuda, sest kui oleks olnud tahe, siis oleks kindlasti olnud võimalik seda teha ka juba varem, eelmisel aastal, või seda oleks võinud tõsta järgmise aasta riigieelarves.

**10:26 Aseesimees Kalle Laanet**
Olga Ivanova, palun!

**10:26 Olga Ivanova**
Aitäh, lugupeetud eesistuja! Austatud ettekandja! Olen samamoodi täiesti nõus, et teie tõstatatud teema ja see eelnõu on vägagi asjakohased ja see probleem vajab tõesti lahendamist. Aga seoses sellega tekkis mul ka küsimus. Nagu te teate, on olemas selline toetus nagu üksikvanema lapse toetus. Me teame, et puudega lapsega peresse tihtipeale jääbki ainult üks lapsevanem, kahjuks nii see on. Kas teil oli arutelul ka sellest toetusest juttu?

**10:27 Monika Haukanõmm**
Aitäh küsimuse eest! Jah, statistika mingil määral toetab seda väidet. Kui perre sünnib puudega laps, siis on tegemist väga raske olukorraga, mis mõjub majanduslikult ning ennekõike psühholoogiliselt ja vaimselt perele väga raskesti. Inimeste toimetulekumehhanismid raskes olukorras on väga erinevad, keegi võtab ja hakkab võitlema, aga keegi ei suuda võidelda. Statistikat vaadates on tõesti näha, et puudega lapsega perede hulgas on rohkem üksikvanemaga perekondi, see on tõsi. Aga selle eelnõu raames me seda konkreetselt ei käsitlenud, sest siin ei määra see rolli, kas on peres üks vanem või kaks vanemat, siin on küsimus puudega lapses ja toetust makstakse lapse eest, mitte selle eest, kas vanem kasvatab teda üksi või kasvatatakse teda kahekesi. Aga kui ema või isa kasvatab last üksinda, siis loomulikult peavad tulema appi teistsugused meetmed, mis aitavad selle olukorraga toime tulla.

**10:28 Aseesimees Kalle Laanet**
Raivo Põldaru, palun!

**10:28 Raivo Põldaru**
Aitäh, härra aseesimees! Hea ettekandja, väga asjaline ettekanne ja õige asja eest väljas! Ettekannet kuulates tekkis mul mõte ja küsimus selle kohta, et need kulutused aasta-aastalt ilmselt suurenevad.

**10:28 Monika Haukanõmm**
Jah.

**10:28 Raivo Põldaru**
Aga küsimus on selles, et huvitav, mis siis lahti on. Kas selle kohta on mõtteid olnud? Väga imelik, Eesti ühiskond ongi siis väga haige, sest meil on väga palju inimesi, kelle töövõime järjest väheneb, mõningates Eesti piirkondades on lausa pooled inimesed sellised, ja nüüd sünnib järjest juurde lapsi,

kes on tõsise puudega. Oskad sa sellest midagi arvata? Selle kohta vist uuringuid ei olnud, kuigi su ettekandes mainiti mitmeid uuringuid. Mis siis lahti on, et see arv selliselt kasvab, oskad sa midagi arvata?

**10:29 Monika Haukanõmm**

Aitäh väga asjakohase ja õigustatud küsimuse eest! Jah, ettekande piiratud aja tingimustes ei olnud võimalik seda teemat käsitleda. Puudega inimeste arv kasvab tõesti aasta-aastalt ja mitte ainult puudega laste arv, aga ka puudega tööealiste ja pensioniealiste inimeste arv. Kas Eestis on rohkem puudega inimesi kui näiteks Euroopa Liidus keskmiselt? Mitte väga palju. Jah, nende inimeste protsent, kellele on määratud puue, 12–13% elanikkonnast, on suhteliselt Harju keskmine, natuke ülevalpool sellest. Seega, me ei ole võrreldes teiste riikidega väga haigemad või meil ei ole rohkem erivajadusega inimesi. Kuid riikide statistikad ei ole võrreldavad, sest metoodika on riikides väga erinev. See, miks puudega lapsi on rohkem, tuleneb mitmest asjaolust. See tuleneb hindamissüsteemist, sellest, kas puude määramise otsust saada on kerge. Samamoodi tuleneb see sellest, et meie meditsiin areneb ja järjest rohkem ka võib-olla väga sügava puudega lapsi ja enneaegselt sündinud lapsi jääb ellu. Meil on paremad ravimid, meil on paremad oskused ja see tähendab, et meil ongi neid lapsi rohkem, mis ühelt poolt on mure, aga teiselt poolt on see ju perekonnale suur rõõm, kui laps elab. Ravimid ja meie rehabilitatsioonisüsteem ehk kogu see arenev maailm muudab seda. Lisaks me oskame võib-olla ka nendele lastele puude määrata, kelle kohta vanasti öeldi, et need on laisad, halvasti kasvatatud ja halvasti käituvad. Täna me ütleme, et nad on võib-olla arenguhäirega või käitumisraskusega lapsed, mille tõttu neile määratakse puue. Ehk muutunud aeg ja süsteemide muutumine seda arvu kindlasti ka suurendab. Aga ei saa öelda, et on üks põhjus, miks see arv suureneb, vaid see on kompleks.

**10:32 Aseesimees Kalle Laanet**

Heidy Purga, palun!

**10:32 Heidy Purga**

Aitäh, hea eesistuja! Lugupeetud ettekandja, tänan samuti väga huvitava ettekande eest! Te olete tõeline asjatundja sellel alal. Ma tahan küsida nende varieeruvate kulude kohta, mida te oma kõnes mainisite. Seal oli neid kolmes kategoorias: 48–159 eurot, 60–219 eurot ja 119–339 eurot. Ma tahaksin teada, kui suure osa ehk kui mitu eurot nii keskmise puudega kui ka sügava puudega laste tegelikest kuludest see seadusmuudatus kataks. Palun täpsustage!

**10:32 Monika Haukanõmm**

Aitäh küsimuse eest! On päris keeruline vastata, kui palju tegelikest kuludest ta katab. Ma ei julge täna väita, et just see määratud puude raskusaste on kõige määravam selles, kui palju pered kulutavad. See ei pruugi niimoodi üldse olla, sest see sõltub väga palju näiteks kas või elukohast. Toon ühe näite Pärnumaalt. Perekond elab Pärnu linnast väljas. Selles piirkonnas ei ole kättesaadav koduõendusteenus, mis tähendab, et kui laps vajab regulaarselt uue kanüüli panemist ja mitmeid meditsiinilisi protseduure, siis ei tule sealse piirkonna koduõde sinna koju, sest seal koduõdesid ei ole. Perekond tellib eraldi regulaarselt Pärnust koduõe ja maksab iga visiidi pealt 25 eurot. Sellel lapsel on raske puue ja see läheks selle tänase 80-eurose toetuse sisse. Kui lapsel on vaja eritoitu näiteks mingi allergia tõttu, või veel hullem, kui ta on näiteks sonditoidul, siis on summad väga suured. Aga kõige levinumad kulutused on ikkagi kulutused ravimitele ja abivahenditele, kulutused erinevate teenuste tarbimisel, kas või näiteks füsioteraapia omaosaluse katmine, ning muidugi tehakse kulutusi ka spetsiaalsetele riietele ja last arendavatele vahenditele. Nii et ma ei oska seda päris täpselt öelda. Puudega laste vanemate tellitud uuringu järgi olid need summad suuremad kui riikliku uuringu järgi.

**10:34 Aseesimees Kalle Laanet**

Urve Tiidus, palun!

**10:34 Urve Tiidus**

Aitäh, lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Selle kohta, miks on vaja puudega laste toetust tõsta, on väga head argumendid. Üks neist on niisugune huvitav, mis jäi mulle siit silma. See puudutab

abivahendite eraldamise korda 2017. aastal, mis tõstis rendihinda kümme korda. Kuivõrd see sotsiaaltoetuste tõus katab seda rendihinna kümnekordset tõusu? Või ütleme, et äkki need väljarentijad saavad sellest kõige rohkem kasu, lapsed võib-olla nii palju ei saagi?

**10:35 Monika Haukanõmm**

Aitäh küsimuse eest! Abivahendite süsteemi on püütud aastate jooksul muuta paremaks ja säästlikumaks nii inimesele kui ka riigile, minnes omamiselt üle rentimisele. Kui sa enam abivahendit ei vaja, siis sa viid selle näiteks tagasi, sa ei pea seda välja ostma. See on tõesti loonud ka olukorra, kus see, et sa pead igal kuul maksma renti, võib *summa summarum* tähendada, et sa maksad rohkem kui siis, kui sa oleksid selle abivahendi välja ostnud. Kui sa soetad abivahendi ja omaosalus on 10% nagu on enamiku abivahendite puhul, väikeste eranditega, siis sa maksad ära selle 10%, näiteks kallima abivahendi puhul 100 eurot, ning sul on võimalik taotleda ka omaosaluse vähendamist näiteks 5%-le ja küsida abi kohalikust omavalitsusest ning see summa ei tule väga suur. Kui aga sellesama abivahendi maksumus jaotatakse kuude peale, näiteks kasutusperioodi peale, mis võib olla 3–5 aastat, siis sa maksad selle eest igal kuul renti, mis ei ole väga suur, võib-olla 5 eurot, aga kui sa kõik need summad kokku lööd, siis lõppkokkuvõttes võib see tulla kallim. Mitte alati ei ole see kallim, aga see võib olla kallim.

**10:37 Aseesimees Kalle Laanet**

Aivar Sõerd, palun!

**10:37 Aivar Sõerd**

Aitäh, austatud juhataja! Austatud ettekandja! Ma kuulan seda arutelu ega jõua mitte kuidagi ära imestada. Rahal oli aastal 2006 ju hoopis teistsugune väärtus kui tänasel päeval, vaadates tohutuid hinnatõuse, mis meid on tabanud ja järgmisel aastal ees seisavad. Kas valitsuse esindaja oma kirjas ka selgitas, miks ikkagi järgmise aasta eelarves ei ole võimalik seda probleemi ära lahendada, olukorras, kus riigi majandus on viimase kümne aasta parimas seisus? Kui eelarvet vaadata, siis näeme, et raha loobitakse nii paremale kui ka vasakule, küll Eesti Energiale 143 miljonit, küll kingitakse 2,5 miljonit Kreekale, Rahandusministeerium tellib piirikaubandusuuringuid kümneid kordi kallima hinnaga kui see, mille eest konjunktuuriinstituut selle ära teeks. Miks? Kas valitsus oma kirjas ikkagi selgitas, miks järgmise aasta eelarves pole seda võimalik ära lahendada, miks kunagi tulevikus on riigil rohkem rahalisi võimalusi?

**10:38 Monika Haukanõmm**

Aitäh küsimuse eest! Ma tutvusin Vabariigi Valitsuse seisukohaga. Nad ütlevad, et puudega lastega perede toetamist peavad nad väga oluliseks ja seda ongi vaja teha. Aga argument oli selline, et Sotsiaalministeerium valmistab ette ettepanekuid puudega inimeste poliitika põhimõtete ning teenuste ja toetuste nüüdisajastamise kohta. Ehk nad ei öelnud, miks nad seda ei tee ja miks nad ei tee seda juba järgmisel aastal, vaid nad ütlesid, et nad vaatavad üle kogu süsteemi. Nagu ma juba ütlesin, on ka valitsuskabineti memorandumis kirjas, et tegelikult on selle taga see, et soovitakse tulevikus puude määramine sellisel moel võib-olla üldse lõpetada ja anda see toetus üle kohalikele omavalitsustele. Ega ma muud ei oska öelda, sest ma ei näe ju kellegi teise sisse, ma saan lugeda ainult Sotsiaalministeeriumi vastust. Nad on öelnud, et nad on moodustanud töögrupi, kes hakkab seda ette valmistama. Sinna on kaasatud sihtgrupi, puudega inimeste esindajad ja kõikvõimalikud eksperdid ning nad plaanivad juba selle aasta lõpus tulla valitsusse esialgsete ettepanekutega, kuidas maksmise reegleid muuta ja kuhupoole üldse soovitakse minna. Minul ei ole rohkem midagi selgitada.

**10:39 Aseesimees Kalle Laanet**

Arno Sild, palun!

**10:39 Arno Sild**

Aitäh! Lugupeetud ettekandja! Mis on sinu arvamus selle omavalitsustele üleandmise plaani kohta? Kas see peaks olukorda selles lõigus parandama või on siin juba ette näha ka mingeid karisid ja see süsteem võiks jääda ikka endiseks, nii et riiklikul tasemel juhitakse seda asja?

**10:40 Monika Haukanõmm**
Aitäh küsimuse eest! Iseenesest on subsidiaarsuspõhimõte, see, et otsused tehakse inimesele võimalikult lähedal oleval tasandil ehk kohalikus omavalitsuses, igati õigustatud ja tegelikult ka loogiline, sest kes tunneb inimest ikkagi paremini kui kohalik omavalitsus. Ta saab inimese vajadusi hinnata ja selle järgi otsustada, kas inimene vajab toetust või hoopis teenuseid. Samas, päris nii lihtne see ei ole ja päris nii kerge südamega ma sellesse teemasse ei suhtu, sest siis juhtub nii nagu praegu, kui meil on umbes 80 erinevat korda, kuidas see toimuma peab (võib-olla on neid tulevikus natuke vähem, kui kohalike omavalitsuste arv veel väheneb), aga on teatud asjad, mis võiksid jääda ja peaksid jääma kõigile ühesuguseks. See on minu isiklik seisukoht, et kui me oleme valmis kõigile lastele maksma ühtemoodi universaalset lapsetoetust, siis võiks mõelda sellele, et antud juhul on nende laste arv päris väike ja riigi tugi peaks jääma selliseks, et sa ei pea minema kohalikku omavalitsusse jälle midagi tõestama. Nii et ma olen natuke skeptiline selle muudatuse suhtes, olen natuke ettevaatlik ja pehmelt öeldes natuke murelik.

**10:41 Aseesimees Kalle Laanet**
Peep Aru, palun!

**10:41 Peep Aru**
Lugupeetud ettekandja! Suhtun väga positiivselt sellesse eelnõusse …

**10:42 Monika Haukanõmm**
Aitäh!

**10:42 Peep Aru**
… ja igal juhul kavatsen seda toetada. Aga minu küsimus on selline. Kuulasin nüüd teie juttu ka selle kohta, millised on Vabariigi Valitsuse ja Sotsiaalministeeriumi arvamused. Kas komisjonis või eelnõu ettevalmistamise käigus oli juttu ka sellest, mis aastal need toetused tõuseksid, kui see läheks Vabariigi Valitsuse plaani järgi?

**10:42 Monika Haukanõmm**
Aitäh küsimuse eest! Võib-olla teaks seda vastust nõid Nastja. Mina ei tea, millal need tõuseksid. Vaadates seda dokumenti ja valitsuskabineti memorandumit, arvan ma, et need ei tõuse. Kui on eesmärk anda need toetused osaliselt, järk-järgult üle kohalikele omavalitsustele, suunata see nende toetusreservi, siis on see juba iga kohaliku omavalitsuse otsustada, kuidas, kellele ja mis ulatuses seda toetust maksma hakatakse. Nii et ma arvan, et riiklik toetus kui selline kaoks ära.

**10:43 Aseesimees Kalle Laanet**
Aivar Sõerd, palun!

**10:43 Aivar Sõerd**
Austatud juhataja! Austatud ettekandja! Kui valitsusel on tõsine plaan lähiajal see probleem lahendada, siis see peaks ju kajastuma kuidagi riigi eelarvestrateegias, mis on ikkagi aastateks ette tehtud. Muidugi, kogu see eelarve dokumentatsioon on tänapäeval nii keeruliseks läinud, et seda on Riigikogu liikmel ilma kõrvalise abita raske mõista ja sellest aru saada. Aga ega te ei ole uurinud, kas riigi eelarvestrateegias mõne järgmise aasta rea peal on vajalikud summad kirja pandud? Te ei peagi kohe vastama, aga selle võiks äkki välja selgitada. Või äkki te teate?

**10:44 Monika Haukanõmm**
Ma tean seda, et järgmise aasta riigieelarves, mis on meil täna eelnõuna laua peal, seda ei ole. Nelja aasta strateegiat ei ole ma vaadanud, aga see on väga huvitav, kindlasti peaks seda vaatama. Kuid taas kord tulen ma selle memorandumi juurde, kus on soov ja ettepanek anda see üle 2021. aastast. Siit oleks loogiline järeldada, et seal ei ole need summad suurenenud. Suurenemine võib olla ainult

hinnanguline, selle võrra, kui palju võib eeldatavalt kasvada puudega laste arv, ehk see on arvust tulenev suurenemine, mitte summast tulenev suurenemine. Nii et eelarvestrateegiat ei ole ma vaadanud, aga kindlasti vaatan selle üle ja kui sealt midagi leian, siis annan ka teile teada.

**10:44 Aseesimees Kalle Laanet**
Helmut Hallemaa, palun!

**10:44 Helmut Hallemaa**
Aitäh, eesistuja! Hea kolleeg, ettekandja! Kahtlemata oled sa selle valdkonna üks kõvemaid eksperte nii siin saalis kui ka väljaspool seda. Aga ma küsin sinu ühe vastuse põhjal. Sa kahtlesid omavalitsuste rolli suurendamises. Omavalitsus on ka tegelikult riigi ja avaliku sektori osa. Kas me ei peaks ikkagi suutma ette näha neid reegleid niimoodi, et kõigil omavalitsustel oleks see kõik ühtemoodi, aga omavalitsus ise otsustaks? Teine asi, kas ei peaks Eestis olema sellised standardid terve hulga teenuste kohta? Mitte ainult puudega lastele mõeldud teenuste, vaid üldse sotsiaalteenuste kohta peaksid olema sellised standardid, et igal pool Eestis saaks ühtemoodi vähemalt miinimumi kätte.

**10:45 Monika Haukanõmm**
Aitäh, hea küsija! Teadupärast on meil omavalitsused oma otsustes autonoomsed ja riik ei saa väga palju neile ette kirjutada, kuidas ja mida nad tegema peavad. Sotsiaalhoolekande seaduses on kirjeldatud terve rida teenuseid, mida kohalikud omavalitsused peale inimese hindamist peaksid osutama. Need on justkui miinimumstandardid. Aga vaatamata sellele täpsustab iga omavalitsus seaduses toodut oma määrustega. See võib olla tehtud nii, nagu on inimese jaoks väga hea, see pakub abi ja tuge. Ma ei taha mitte ühelgi moel öelda, et kõik omavalitsused hakkavad nüüd puudega inimestele või lastele teenuste osutamise pealt kokku hoidma. Kindlasti mitte. Meil on olemas väga häid näiteid, enamasti ongi meil väga head näited. Aga samas on ka näiteid, mille üle me võib-olla väga õnnelikud ei ole. Näiteks pannakse puudega lapse hooldaja toetuse maksmise või mõne teenuse osutamise korda sisse justkui süütuid, aga samal ajal oluliselt kitsendavaid klausleid.
Mis puudutab standardeid, siis ma olen teiega nõus, et tegelikult peaksid kõik lapsed, kõik inimesed üle Eesti, kes vajavad abi, saama ühtemoodi kvaliteetset teenust või toetust. Tänasel päeval sõltub see väga palju sellest – mina olen kasutanud sellist väljendit nagu "postiindeksi loterii" –, kuhu sa oled elama sattunud ja mis on selles omavalitsuses prioriteet nr 1, 2 või 3. Nii lihtsad või keerulised need asjad tihtipeale ongi.

**10:47 Aseesimees Kalle Laanet**
Austatud Riigikogu liige Monika Haukanõmm, teile rohkem küsimusi ei ole. Palun kõnelema sotsiaalkomisjoni esimehe Helmen Küti.

**10:47 Helmen Kütt**
Austatud eesistuja! Head ametikaaslased! Mina annan ülevaate sellest, mida sotsiaalkomisjon tegi, et valmistada esimeseks lugemiseks ette puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse muutmise seaduse eelnõu 663. Meil oli see komisjoni päevakorras 22. oktoobril. Sotsiaalministeeriumi poolt osales laste ja perede osakonna laste hoolekandepoliitika juht Signe Riisalo. Monika Haukanõmm tutvustas Vabaerakonna fraktsiooni algatatud eelnõu komisjonis niisama põhjalikult, nagu ta tegi seda ka täna siin, selle tõttu ma selle sisul enam ei peatu, sest kõik said sellest juba väga põhjaliku ülevaate.
Millised olid komisjoni arutelud ja mida ministeeriumi nimel väga põhjalikult kandis ette Signe Riisalo? Kõigepealt uurisime ja küsisime, kas ei olnud eelnõu koostamise ajal mõtet see toetus protsendist lahti siduda. Ehk nagu kunagi – ütlen lihtsalt meenutamiseks – lapsetoetus, mis oli ka protsendiga seotud, muudeti numbriliseks ja siis ausalt öelda toimus ka selle tõus, erinevalt sellest ajast, kui see oli seotud protsendiga, siis oli see enam kui kümme aastat muutmata. Monika Haukanõmm vastas, et seda kaaluti, aga siis oleks pidanud võtma tunduvalt rohkem muudatusi ette ja praegu oli see nende pakutav nagu ... See ei olnud lihtsam, aga see oli kergemini rakendatav.
Signe Riisalo tõi välja, et kavandatud kulu on 1 040 000 eurot. Täna me siin saalis kuulsime, et see on kuukulu, mitte aastakulu. Tõepoolest, eelnõus oli see aastakuluna kirjas. Samas tõi Signe Riisalo välja, et eelmisel aastal jäi kasutamata 2 miljonit eurot toetusfondi raha, mille eest oleksid kohalikud

omavalitsused saanud raske ja sügava puudega lastele teenuste ja kaudsete toetuste kaudu abi anda. Just sellist abi, mida need konkreetsed lapsed tegelikult vajavad, sest laste vajadused on väga erinevad, kuigi neile võib olla määratud sügav või raske puue, aga vajadused, puudest tulenevad vajadused on väga erinevad. Ainult see, et on sügav puue, ei pruugi näidata vajaduse suurust. Sotsiaalkomisjonis mitte keegi ei kahelnud, et kulutused sügava ja raske puudega lastele on suured ja toetus on ajale jalgu jäänud. Signe Riisalo tõi välja ka selle põhimõtte, et see, mida tegelikult kohalikes omavalitsustes on vähe või ei olegi ja mida on vähe ka riigi poolt, need on teenused ja sobivad kohad nendele lastele. Üksnes raha andmine aitab vähe. Suures plaanis oleks mõistlik arendada kohaliku tasandi tuge puudega lastele ja ka täisealistele. See praegu väheneb. Ta tutvustas ka seda, et valitsusse on minemas kaks kontseptsioonipaberit koos ajakavaga. Esimene neist puudutab hoolduskoormust ning raske ja sügava puudega lapsi ja osaliselt ka keskmise puudega lapsi, sest tegelikult kõik lapsed, kes vajavad hooldust, vajaksid selle kaudu saadavat abi. Teine dokument puudutab erivajadustega inimeste teenuste ja toetuse nüüdisajastamist, seal räägitakse ka dubleerivatest tegevustest riigis ja kohalikus omavalitsuses.
Liina Kersna küsis, et kui 2 miljonit eurot jääb kohalikel omavalitsustel üle, siis mis takistab neid seda raha kasutamast. Signe Riisalo selgitas, et omavalitsused on väga erinevad, mõnes kasutatakse see raha täiesti ära ja seda kasutatakse väga põhjendatult, mõnes teises ei kasutata. Ministeerium tegeleb sellega. Osas omavalitsustes on vähe ka neid teenuseid, mis on inimestele sõltuvalt elukohast kättesaadavad. Nii et see on ka nende teemapaberite sisu, et analüüsida, miks nii on.
Monika Haukanõmm tundis huvi, millal need ettepanekud valitsusse jõuavad ja millal võiks tulla muutused. Signe Riisalo vastas, et käesoleva aasta novembris need valmivad ja on plaan esitada need detsembris valitsusse. Tõenäoliselt on oluline juba järgmise aasta riigieelarve läbirääkimiste raamis, kui me räägime 2019. ja 2020. aastast, seda kajastada, aga eelkõige tuleb seda vaadata tervikuna, mitte ainult raha laiali laotamisena.
Jüri Jaanson uuris puude määramise ja puudega laste arvu kohta, et miks see ikkagi suureneb. Seda Monika siin eelnevalt selgitas. Tõepoolest, osaliselt on tegemist sellega, et paremini diagnoositakse, paremini osatakse anda seletust. Muidugi ei saa puude määramise korral jätta märkimata seda, et omavalitsustes on määramiste arv erinev. See ei sõltu alati laste arvust omavalitsuses. Kuigi on olemas standardid ja on olemas hindamismetoodika, on see erinev.
Tiina Kangro leidis, et toetuse tõstmine on vajalik, kuid seda tuleb teha ikkagi nii, et see ei motiveeriks peresid lapsele puude määramist taotlema. Väga tihti on see lihtsalt ka majandusliku toimetuleku toetamine. Ta märkis, et võib-olla tuleks mõelda hoopis uue peretoetuse loomisele sügava liitpuude ja väga keerulise hooldusvajadusega lastega perede jaoks. See on seesama mõte, et mitte jagada laiali kõigile, vaid just keskenduda nendele, kellel abivajadus on kõige suurem, ja neid toetada kõige rohkem, ka rahaliselt, aga eelkõige teenustega. Rahaline toetus üksi ei taga seda, et laps vajalikud teenused saaks.
Sotsiaalkomisjon otsustas teha ettepaneku saata eelnõu täiskogu päevakorda tänaseks, 8. novembriks, teha ettepaneku esimene lugemine lõpetada, teha ettepaneku määrata muudatusettepanekute esitamise tähtajaks kümme tööpäeva ja määrata ettekandjaks komisjoni esimees Helmen Kütt. Kõik otsused langetati konsensuslikult. Aitäh!

**10:54 Aseesimees Kalle Laanet**

Austatud komisjoni esimees, teile on küsimusi. Andres Herkel, palun!

**10:54 Andres Herkel**

Aitäh, härra juhataja! Austatud komisjoni esimees! Kummastav on siin eeskätt eri toetuste tasakaal, üks tõuseb järsult, mitu korda, ja teine püsib 12 aastat paigal. Mitte et need toetused valed oleksid, kaugel sellest, aga midagi on siiski ilmselt metoodiliselt sassis. Monika Haukanõmm seda probleemi päris põhjalikult oma ettekandes avas. Öelge nüüd, palun, kuidas sotsiaalkomisjon selle probleemiga kavatseb edasi minna. Väga hea, et te seda eelnõu toetate, sellega tuleb edasi liikuda, selleks et see probleem lahendada. Aga kuidas ikkagi saavutada eri toetuste tasakaal, mida oleks edaspidi võimalik kas indekseerimisega või mingi sellise meetodiga ka pikas vaates hoida?

**10:55 Helmen Kütt**

Suur aitäh teile küsimuse eest! Ma olen selles mõttes hästi raskes rollis, et ma tahaks vastata väga põhjalikult ja sisuliselt. Täna ma esindan siin sotsiaalkomisjoni ja saan rääkida … Ma jõuan oma jutus ka selleni, kui te lasete mul lõpuni rääkida. Jah, sotsiaalkomisjon tõepoolest arutas ja need arutelud ma üritasin ka teie ette tuua. Mis puudutab eri toetuste erinevat tõusu, siis jaa, ka sügava ja raske puudega laste toetused tõusid tänu lapsetoetuste tõusule, aga see ei olnud puudest tulenevate toetuste tõus. Nii nagu lapsetoetused seisid üle kümne aasta muutumatuna, nii on ka need toetused olnud kahjuks liialt kaua muutmata. Ma oleksin ülekohtune, kui ma ütleksin, just nimelt tagasi vaadates eri valitsustele, et puuetega inimeste heaks pole mitte midagi tehtud. Abivahendite hulk, tingimused ja teenused, mis siiski on loodud, on kindlasti kergendanud nende inimeste elu, kellel on peres eriline laps.
Mida sotsiaalkomisjon edasi teeb? Sotsiaalkomisjon teeb seda, et ta jätkab arutelu, nüüd ka selles valguses, kus see kulu ei ole enam mitte 1 miljon, nii nagu oli algses eelnõu tekstis, vaid on 12 miljonit. Me jätkame arutelu. Me kuulame ära ka selle, millised on ministeeriumist tulnud analüüsidokumendid. Sõltumata sellest, kas see eelnõu oleks tulnud või mitte, on meil sotsiaalkomisjonis nagunii plaanis arutelu erivajadustega laste ja nende perede teemal ning uuringu tutvustus. Siin ettekandja juba kasutas väidet, et ta ei ole nõid Nastja ega selgeltnägija. Mina ka mitte. Sellest, mida sotsiaalkomisjon teise lugemise ettevalmistamisel ja teisele lugemisele tulles teeb, saan ma teile ette kanda sellel hetkel, kui ma selle eelnõuga komisjoni nimel siia tulen. Küll tahaksin rääkida, mida ma ise sellest arvan, aga kahjuks pole täna see formaat, aga me võime peale istungit koridoris omavahel sellest rääkida.

**10:57 Aseesimees Kalle Laanet**
Külliki Kübarsepp, palun!

**10:57 Külliki Kübarsepp**
Aitäh, hea aseesimees! Hea komisjoni esimees! Te komisjonis arutasite, et omavalitsuste võimekus olemasolevaid ressursse jagada on väga erinev, küll aga on ju toimunud haldusreform, mis peaks omavalitsuste n-ö pädevust ühtlustama. Kas te olete arutanud, kuidas seda taset ikkagi ühtlustada? Tõenäoliselt nüüd, kui osapooli on vähem, on olukord konkreetsem, on 79 osapoolt, kõikidega ei olegi vaja ju n-ö arutelu pidada. Kas on plaanis nendega selles mõttes tööd teha? Lihtne on uut süsteemi looma hakata, teadmata, et võib-olla on võimalik vana ka tööle saada.

**10:58 Helmen Kütt**
Aitäh! Selle eelnõu arutluse raames olid meil tõepoolest vaatluse all eelkõige erivajadustega, puuetega lastele pakutavad teenused ja see, kuidas omavalitsused neid suudavad pakkuda. Ma võin etteruttavalt öelda, et see ülevaade tuleb meil veel teise lugemise ettevalmistamisel arutelule. Sotsiaalministeeriumil on väga hea statistika kõikide omavalitsuste kohta, kui palju teenuseid pakutakse ja mis teenused need on. Uskuge, asi ei ole alati mitte nii, et suur omavalitsus suudab rohkem ja väike ei suuda. Väga tihti on küsimus prioriteetides ja väga tihti on küsimus otsustajates, selles, kas nad saavad sellest probleemist aru. Ma tahan tunnustada erivajadustega, puuetega laste organisatsioone, kes teevad oma hääle kuuldavaks näiteks puuetega inimeste koja kaudu ja ka omavalitsuse tasandil. On vaja seda survet ja selgitust, et neid teenuseid on vaja. Seetõttu, et omavalitsused liitusid, on veel see moment, et paljud teenused – ja mitte ainult lapsi puudutavad teenused, ka omastehooldajate toetused, nende erinevad kättesaamise võimalused – on alles paika minemas. Toon näite Viljandi maakonnast. Ma ei nimeta omavalitsust, aga see on liitunud omavalitsus, kus vaatamata sellele, et see on juba üks vald, ongi nendes endistes omavalitsustes veel erinevad toetuste suurused ja ka näiteks invatranspordi või sotsiaaltranspordi saamise võimalused, nad alles neid ühtlustavad. Võib-olla on natukene vara öelda, kas kõik on halvasti või kõik on hästi, sest need asjad on tegemisel. Nii nagu igas valdkonnas, ka seal otsustajate teadlikkus suureneb, aga ka seda teenust vajavate inimeste julgus ja enese eest seismine tugevneb. Kindlasti tahan öelda, et omavalitsusi ei saa nii ühtemoodi võtta ja öelda, et nad ei taha teha. Tuleb tunnustada neid, kes on teinud. Me teame, et ka sotsiaalhoolekande seaduses kirjas olevat 13 sotsiaalteenust ei suuda kõik omavalitsused veel tagada. Selle eelnõu raames me keskendume eelkõige erivajadustega lastele, me palume ministeeriumilt ka seda ülevaadet ja kahtlemata ei suhtu me sellesse kergelt.

**11:00 Aseesimees Kalle Laanet**

Helmut Hallemaa, palun!

**11:00 Helmut Hallemaa**

Aitäh, eesistuja! Hea kolleeg mitmel rindel, nüüd siis ettekandja ja sotsiaalkomisjoni esimehena! Eelmine kord sai siin kogemusi hinnata. Sinul on neid kogemusi just nimelt sotsiaalpoole korraldamise poole pealt reaalse tegija, otsustaja, ameti juhi ja omavalitsuse juhina ning ka riigi tasemel nii ministri kui nüüd ka komisjoni esimehena. Ma küsin teema kohta, millest ka eelnevas küsimuses ja sinu ettekandes juttu oli. Kuidas, millal ja mil moel me saame erivajadusega lastele mõeldud teenuste, aga üldse sotsiaalteenuste puhul tagada selle, et oleks riiklik vastutus ja ühesugune kord üle Eesti, omavalitsused järgiksid seda korda ja ikkagi kõigis omavalitsustes inimesed, kes seda vajavad, saaksid nii teenuseid kui ka toetusi? Lõpetan sellega, et ega probleem ei ole ainult omavalitsustes. Me ju eelmine aasta lahendasime siin riiklikku probleemi, kui põhiseadust ei olnud 16 aastat täidetud. Nii kaua oli võimalik seda peita ja alles siis tuli see välja. Kuidas ja millal võiks sinu arvates seda ühtlustamist ja koostööd teha?

**11:01 Helmen Kütt**

Aitäh! Ma kindlasti vastan sinu küsimusele, aga pean ka ütlema, et komisjonis täpselt nii seda ei käsitletud. Küll on olemas erinevaid, kuidas siis öelda, lahendeid ja võimalusi selliste probleemide lahendamiseks. Me võime tuua lihtsa näite. Meil on juba praegu sotsiaalhoolekande seaduses 13 teenust, mis peaksid olema kättesaadavad sõltumata elukohast. Kui me vaatame neid 79 omavalitsust, seda, kui paljudes neid suudetakse tagada – seal on ka miinimumnormid sisse viidud –, siis jah, on omavalitsusi, kes pakuvad ühte või kahte teenust, aga on omavalitsusi, kes pakuvad 13 kohustuslikku teenust pluss tervet hulka muid, mida omavalitsus saab alati juurde pakkuda. Nii oli ka selle riigi rahaga, 2 miljoniga, mille osa omavalitsusi kasutas korralikult ära – tahan öelda, et Viljandi linn kasutas nulli, väga hästi –, osa jättis kasutamata.
Miks, mis oli see põhjus? Need arutelud sotsiaalkomisjonis kindlasti tulevad. Ma ütlen isikliku arvamuse, et teatud asjad peaksid tõepoolest olema, on need siis toetused, mis ka praegu ei sõltu elukohast, või ka täiendav konkreetne abi, mida inimene vajab. Vaadake, omavalitsused on lastele määranud hooldajad, kes on lapsega kodus, aga hooldajatoetus on väga erinev. Viljandi linnas on see näiteks laste hooldamise korral 140 eurot, aga on omavalitsusi, kus see on 50 eurot või 25 eurot, võib-olla on ka neid omavalitsusi, kus see on 80 eurot. See on väga erinev. Ma ei saa öelda, et kõik selle peaks riiki nagu kokku kuhjama ja ainult riik peaks üle Eesti sellega tegelema. Riik, see tegelikult olemegi meie. Omavalitsuste tugevdamise mõte on ju selles, et kohapeal teatakse rohkem, millist abi üks või teine ema või isa vajab, et ta saaks ka tööle minna. Näiteks on olemas lapsehoiuteenuste taotluse voorud ja me jälle näeme, kuidas omavalitsused taotlevad seda väga erinevalt. Selle eelnõu üks tugevusi on see, et ta jagab selle toetuse laiali tulenevalt puude raskusastmest ja seda toetust saadakse kätte üle Eesti ühtemoodi.
Nüüd on küsimus, kas selle raha eest saab see laps ja see pere sõltuvalt elukohast just sellele lapsele vajalikku toetust ja teenust ning kas ka teenuste hind seetõttu ei või tõusta. See on hoopis teine teema. Tiina Kangrol oli mõte, et võib-olla peaks just eriti suure abivajadusega lapsi ja peresid eriliselt vaatama ning neile peaks olema spetsiifiline toetus, mis selle kõige tagab. On lapsi, kellel on viis-kuus abivahendit, aga on lapsi, kellel on sama raskusastmega puue, aga kellel pole ühtegi abivahendit.

**11:04 Aseesimees Kalle Laanet**

Austatud sotsiaalkomisjoni esimees Helmen Kütt, teile rohkem küsimusi ei ole. Avan läbirääkimised. Reformierakonna fraktsiooni nimel Maris Lauri, palun!

**11:05 Maris Lauri**

Hea istungi juhataja! Head kolleegid! Reformierakonna fraktsioon toetab eelnõu. Ma ütlen isiklikult enda nimel, et väga hea, et Monika selle teema tõstatas. Mina, kes ma ei ole väga palju sotsiaalteemadega tegelenud, ei teadnud seda probleemi. Mulle meeldib selle eelnõu lähenemine, sellepärast et see on üks toetusi, mis on oma loomult tegelikult vajadusega seotud, aidatakse neid, kel tõesti on abi vaja. Teiseks kindlasti see, et toetus on jäänud nii pikalt seisma, et seda tuleks tõsta. Puuetega laste toetamine on kindlasti vajalik, kuid iga toetus peab olema läbi mõeldud, kaalutud ja põhjendatud, et abi saaksid just need, kellel on seda vaja, ja viisil, mis nende abivajadust vähendab. Ehk abi ei peaks olema

selline, et me aitasime, aga abi saaja ei saagi aru, et teda on aidatud. Vahel meil seda kahjuks juhtub. Komisjonis oli arutelu ja me oleme ka fraktsioonis seda arutanud. Meil jäid mõned küsimused, mida te siin juba tegelikult kuulsite, kui Reformierakonna fraktsiooni liikmed küsisid. Aga ma toon Monika andmete juurde veel paar numbrit. Vaatame puudega laste arvu aastatel 2009–2017. Sügava puudega laste arv on vähenenud 10%, kui mu numbrid valed ei ole, raske puudega laste arv on kasvanud kaks kolmandikku ja keskmise puudega laste arv 2,2 korda. Kindlasti on sellel objektiivsed põhjused, aga nagu siit puldist on eelkõnelejad öelnud, tundub, et siin on ka subjektiivseid tegureid, mis nende laste arvu on suurendanud. Mul on tunne, et me peaksime ikkagi aru saama, miks see arv on kasvanud ja kui palju on selle põhjuseks tõesti paranenud diagnoosimisoskus ning kui palju on seal sellist subjektiivset tegurit, mida ei tohiks olla.
Teine teema on see, millist abi puudega laste vanemad reaalselt vajavad. Keegi ei vaidle vastu, et kui lapsel on puue, siis vanemal ja perel tekivad lisakulutused, neil kulub ka rohkem aega ja võib väheneda võimalus tulu teenida. Küsimus on selles, kuidas me neid aitame, kas piisab rahalisest abist, kas on vaja pakkuda mingeid teenuseid, kas on vaja mingeid vahendeid. Kuna puuded on erinevad, on ka abivajadused oma loomult erinevad. CentAR-i analüüs, millele ka Monika osutas, näitab täitsa ootuspäraselt, et keskmise puudega laste vanematel on rahalised vajadused väiksemad (ma osutan sellele, et see on vanemate hinnang sellele, mida nad sooviksid või kui palju raha vaja läheb), neil on vaja umbes 100 eurot, raske puudega lapse puhul on vaja umbes 120 eurot ja sügava puudega lapse puhul ligi 200 eurot kuus. Ka need vajadused varieeruvad väga palju.
Milliseid järeldusi võiks meie arvates teha? Me peaksime kindlasti kiiremas korras tõstma toetusi neil, kellel on seda kõige rohkem vaja, ehk sügava puudega laste toetusi. Siin ei teki meil mitte mingisugust küsimust, mitte mingisugust vastuväidet. Teiste puhul tekkis meil ikkagi küsimus, kuidas puuet määratakse, kas need asjad on põhjendatud ja kas toetuse …
Palun lisaaega!

**11:09 Aseesimees Kalle Laanet**
Palun! Kolm minutit lisaaega.

**11:09 Maris Lauri**
… suurendamist on ilmtingimata vaja või kui palju on seda vaja suurendada, järsku tuleks see raha osaliselt kulutada mingite teenuste pakkumiseks. Jah, on omavalitsusi, kes, ma ütleksin, vastutustundetult ei kasuta ära võimalusi, mida neile antakse. Mul on sellest sügavalt kahju. Ma kinnitan oma kogemuse põhjal muudest valdkondadest: kõik oleneb omavalitsuse juhtide prioriteetidest. Seetõttu on kahju, et nende vastu, keda tõesti tuleks aidata, on mõne omavalitsuse juhtide süda külm, võiks öelda, et lausa jäine.
Kolmas asjaolu, mis selgus peale seda, kui eelnõu oli komisjonis tutvustatud, puudutas eelnõu kulutusi. Ütleme ausalt, 1 miljon, eelkõige arvestades seda, et me oleme järgmise aasta eelarvet koostamas, ei oleks ületamatu raskus mitte kuskilt otsast. Nüüd, kui me teame, et tegelik kulu võib olla üle 12 miljoni, tundub meile, et me peaksime tõesti seda asja vaatama, ja kui me ei suuda ka kohe jõuda ühele meelele selles, kas keskmise ja raske puudega laste toetust tõsta, siis sügava puudega laste toetust me peaksime kindlasti tõstma.
Kokkuvõtteks veel kord: Reformierakonna fraktsioon toetab seda eelnõu ning me tahaks näha selle kiiret ja edukat menetlust Riigikogus. Aitäh!

**11:11 Aseesimees Kalle Laanet**
Aitäh! Sulgen läbirääkimised. Juhtivkomisjoni ettepanek on eelnõu 663 esimene lugemine lõpetada. Esimene lugemine on lõpetatud. Määran eelnõu 663 kohta muudatusettepanekute esitamise tähtajaks k.a 22. novembri kell 17.15. Oleme tänase päevakorra esimese päevakorrapunkti menetluse lõpetanud.

---

## **2.** 11:12 Kaitseväeteenistuse seaduse rakendamise seaduse ning politsei ja piirivalve seaduse muutmise seaduse eelnõu (667 SE) esimene lugemine

**11:12 Aseesimees Kalle Laanet**

Teine päevakorrapunkt on Riigikogu liikmete Raivo Aegi, Ants Laaneotsa, Tarmo Kruusimäe, Priit Sibula, Maire Aunaste, Uno Kaskpeiti, Arno Silla, Raivo Põldaru, Henn Põlluaasa, Martin Helme, Andres Metsoja, Ain Lutsepa, Krista Aru, Artur Talviku, Enn Mere, Jaanus Karilaidi, Dmitri Dmitrijevi, Mart Helme, Madis Millingu, Meelis Mälbergi, Peep Aru, Toomas Väinaste, Helmut Hallemaa, Aivar Koka, Hardi Volmeri, Tiit Teriku, Anneli Oti, Märt Sultsi, Toomas Pauri, Enn Eesmaa, Valeri Korbi, Toomas Vitsuti, Külliki Kübarsepa ja Johannes Kerdi algatatud kaitseväeteenistuse seaduse rakendamise seaduse ning politsei ja piirivalve seaduse muutmise seaduse eelnõu 667 esimene lugemine. Palun kõnelema Riigikogu liikme Raivo Aegi.

**11:13 Raivo Aeg**

Hea eesistuja! Head kolleegid! Mäletatavasti menetlesime kevadel siin seaduseelnõu 447, mis kaotas ära eripensionid nendel, kes 1. jaanuarist 2020 liituvad politseiteenistuse, kaitseväeteenistuse või prokuratuuriga. Selle seaduseelnõu menetlemise käigus kerkis nende kaitseväelaste, politseiametnike ja piirivalvurite küsimus, kes on saanud teatud mõttes riigi ebaõiglase käitumise osaliseks, kuna just neil vähenesid pensioni n-ö väljamaksed seoses 2009. ja 2010. aasta majanduskriisiga ja tollasest pensionisüsteemist johtuvalt. Eelnõu 447 menetlemise käigus leppisime kokku, et võtame sealt välja selle osa, mis puudutab selle ajaloolise ebaõigluse likvideerimist, et saaks põhiideedega edasi minna, ja leppisime ka kokku, et algatame uue, eraldiseisva seaduseelnõu selle ebaõigluse likvideerimiseks. Täna olemegi jõudnud sellega siia. Tänasele esimesele lugemisele jõudis see eelnõu kõigi nende Riigikogu liikmete tahte tulemusena, kelle nimed äsja eesistuja siin ette luges, neid oli tervelt 34, aga kindlasti leidub siin saalis veel mõni inimene, kes tahab seda eelnõu toetada ja saab seda tahet väljendada edasise menetluse käigus.

Eelnõu 667 on oma vormilt suhteliselt lühikene, väike ja kompaktne, mahtudes ära ainult poolteisele A4-leheküljele, aga oma sisult on kaitseväeteenistuse seaduse rakendamise seaduse ning politsei ja piirivalve seaduse muutmise seaduse eelnõu märgilise tähendusega. Selle eelnõu edukas menetlemine taastab usu Eesti riigi õiglusse paljude nende politseiametnike, kaitseväelaste ja piirivalvurite südameis, kes osalesid meie iseseisvuse taastamisel, trotsides võimalikke ebameeldivusi ja repressioone, mis oleksid võinud toimuda, kui ajalugu ei oleks arenenud meile meelepärases suunas. Usun, et enamik siin saalis mäletab 1990-ndate algust, kui riigis üritasid diktaati kehtestada organiseeritud kuritegelikud banded, pea iga ettevõtlusvaldkonda maksustas räkit, olukord riigipiiril oli Vene poole sagedaste provokatsioonide tulemusena ülipingeline ja kaitsevägi oli tänasega võrreldes peaaegu võitlusvõimetu. Vaatamata sellele asusid paljud mehed ja naised oma riiki kaitsma ja korda jalule seadma. Nüüd, riigi 100 aasta juubeli pidukõnedes kuuleme üsna sageli nende inimeste panuse tunnustamist, aga samas oleme pensionipõlve materiaalsel kindlustamisel paljudele neist liiga teinud. Seaduseelnõu algatajad soovivad seda olukorda parandada.

Nüüd lähemalt eelnõu sisust. Sissejuhatuseks peab meelde tuletama, et seoses alanud majanduskriisiga otsustas Vabariigi Valitsus oma 1. juuli 2009. aasta otsusega vähendada kogu avaliku sektori astmepalkasid 8%. Selle sammu juurde käis lubadus peale masu lõppu varasem palgatase taastada. Iseenesest võib vastata tõele, et selline lubadus ei ole fikseeritud ühegi dokumendi ega ametliku aktiga, kuid kommunikatiivselt see lubadus anti. Kes tollel ajal avalikus sektoris töötasid või selle töö vastu huvi tundsid, peaksid seda lubadust mäletama. Kuid sellest sammust, sellestsamast 8%-lisest astmepalga vähendamisest johtusidki need tagajärjed, millega me selles seaduseelnõus kokku puutume. Nimelt, kaitseväeteenistuse seaduse uus redaktsioon koos rakendusseadusega jõustus 1. aprillil 2013 ja samal päeval kehtestati Kaitseväele ka uued, senisest keskmisest 50% suuremad palgad. Riik oli 13 aastat varem andnud kaitseväelastele lubaduse arvutada pension koos palkade muutmisega ümber, kuid nüüd asendati senine süsteem pensionide indekseerimisega, enne seadusmuudatust pensioneerunud kaitseväelaste pensioni indekseerimise baastasemeks jäeti aga 2009. aasta majanduskriisi tõttu vähendatud palgatase. Seesama 8%, mille võrra avalikus sektoris palgaastmeid vähendati, vähendas automaatselt ka kaitseväelaste pensione, kuna need olid seotud palkadega ja koos palga vähenemisega vähenes automaatselt ka pension. Sama palgataseme alusel määratakse pension ka enne 1. aprilli 2013 lepingulisest teenistusest vabastatud kaitseväelastele, kes olid küll omandanud pensioni saamiseks vajaliku staaži, kuid kellel polnud seadusega sätestatud vanus veel täitunud. Täpselt samasuguse olukorraga seisid silmitsi politseiametnikud, kes olid pensioneerunud enne 1. jaanuari 2010. Teatavasti jõustus alates 1. jaanuarist politsei ja piirivalve seadus ning moodustus ühendamet, ühes ametis, ühe katuse all alustasid tööd varasem politseiamet, piirivalveamet ning kodakondsus- ja migratsiooniamet. Enne 1. jaanuari 2010 pensioneerusid

politseiametnikud politseiteenistuse seaduse sätete alusel ja nagu kaitseväelastel oli ka politseiametnike pension seotud palgasüsteemiga. Nagu ma juba eelnevalt selgitasin, 8%-line palgaastme vähendamine vähendas ka nende pensioni. 2010. aastal seoti aga politseipensionid lahti varasemast süsteemist ehk palgasõltuvusest ja mindi samuti üle pensioni indekseerimisele, nagu toimub ka üldise vanaduspensioni indekseerimine. Samas, 2010. ja 2011. aastal indekseerimist ei toimunud ja alles 2012. aastal indekseeriti pension esimest korda koefitsiendiga 1,044. See aga tekitas olukorra, kus enne indekseerimisele üleminekut pensioneerunud politseiametnike pensioni indekseerimise lävendiks ehk pensioni baasiks jäi palgamäärade 8%-lise alandamise tulemusel alandatud baas. Ma ei hakka seda situatsiooni uuesti üle kirjeldama, aga analoogiline asi tabas ka piirivalvureid, kes olid pensioneerunud enne politsei ja piirivalve seaduse jõustumist 1. jaanuaril 2010 ja kellele arvutati pension varasema seaduse, piirivalveteenistuse seaduse alusel.
Nii et kõiki neid kolme ametkonda – politseiametnikke, piirivalveametnikke ja kaitseväeametnikke – tabas sisuliselt üks ja sama saatus selle 2009. aastal vastu võetud otsusega, kui otsustati riigieelarve n-ö toestamiseks avalikus sektoris töötavate inimeste palgaastmeid 8% vähendada. Kuna sellel hetkel olid kõikide loetletud ametite pensionid seotud palgaga, n-ö palgaastmestikuga – kui palgaastmestikus palk tõusis, siis ka pension tõusis, kui palk vähenes, siis pension vähenes –, vähenesid selle sammu tulemusena nende pensionid. Aga teatud mõttes alatu käiguna otsustati sel ajal, kui pensionid olid alandatud, pensionid palgaastmestikust lahti siduda. Peale masu hakkasid palgad ju uuesti tõusma, aga nende inimeste pensionile see palgatõus ei mõjunud, kuna vahepeal oli see palgaastmestikust lahti seotud ja mindud üle indekseerimisele. Baasiks jäigi see madalam pension, nagu ma juba enne selgitasin.
Oluline on siinjuures välja tuua veel üks asjaolu. Kui kaitseväelastel, politseinikel ja piirivalvuritel seoses masuga pension vähenes, siis vanaduspension ehk pension teistes valdkondades masu tõttu ei vähenenud. Masu ajal said inimesed pensioni edasi täpselt samasugusel kujul, nagu nad olid saanud enne masu, ja loomulikult, kui toimus indekseerimine, siis see tõusis. Nii et ka siin on üks selline ebaõigluse aspekt kogu selle protsessi juures selgelt olemas.
Kokkuvõttes ongi see eelnõu sisu: ajalooline – täna võib juba öelda, et see on ajalooline, sest sellest on tõesti palju aastaid möödas – ebaõiglus tuleb kaotada ja õiglus jalule seada. Lõppkokkuvõtet tehes palun kolleegidel eelnõu toetada, et me suudaksime lõpetada selle situatsiooni, kus nendel meestel ja naistel, kes kunagi, esimestel aastatel pärast meie taasiseseisvumist, asusid tulihingeliselt meie riiki taastama ja entusiastlikult kaitsma ja kes tänaseks on pensioneerunud (paljud nendest on meie hulgast juba lahkunud), see rusikas käsi taskust välja tuleks ja ta enam ei oleks rusikas ning kibestumust oma riigi ja selle otsuste suhtes enam ei eksisteeriks, vaid me suudaksime selle olukorra lahendada. Aitäh!

**11:25 Aseesimees Kalle Laanet**
Aitäh, hea ettekandja! Teile on vähemalt üks küsimus. Külliki Kübarsepp, palun!

**11:25 Külliki Kübarsepp**
Aitäh, hea aseesimees! Hea ettekandja! Komisjoni arutelu tulemusena ilmnes konflikt. Nimelt, valitsus ei toeta eelnõu, komisjon jälle arvas, et võiks probleemi lahendada. Mis sa arvad, mis sellest konfliktist edasi saab? Kas on oht, et selle konflikti tõttu jääb see eelnõu seisma, või on ikkagi lootus, et eesmärk täidetakse?

**11:25 Raivo Aeg**
Valitsus oli jah pelglikult vastu. Ega nad väga jõuliselt vastu ei olnud, aga, noh, olid põhimõtteliselt vastu. Vastuolemise argumentatsioon ei olnud ju ka otsene, pigem räägiti sellest, et võivad välja kujuneda veel mingid grupid mingisugustes eluvaldkondades, kes ka tunnevad, et nendega on teatud mõttes ebaõiglaselt käitutud, ja nad asuvad ka oma õigust taga nõudma. Samas, kui ma küsisin, kes need siis võiksid olla, toodi näiteks kohtunikud. Ma küsisin, et aga millal siis kohtunike pensionisüsteem seoti lahti palgasüsteemist ja mindi üle indekseerimisele. Vastus, kui ma õigesti mäletan, oli 2016 või 2014. Selleks ajaks olid kindlasti aga kohtunike palgad saavutanud vähemalt masueelse kui mitte kõrgema taseme. Nii et see vastuväide minu meelest ei pädenud. Teine argument, mis välja toodi, oli see, et ka nendel, kes pensioneerusid vahetult peale 1. jaanuari 2010, ei olnud selleks ajaks ju täielikult taastunud masueelsed palgad, mida oli vähendatud. Osal võib-olla oli, osal ei olnud. Siin on debati koht. Peale esimest lugemist võib muudatusettepanekute esitamiseks ettenähtud aja jooksul ju neid teemasid

arutada. Antud juhul on lähtutud sellest aspektist, et need, kes olid pensioneerunud enne uue seaduse vastuvõtmist, ei saanud oma olukorra või situatsiooni muutmiseks enam midagi teha, nemad olid fakti ees, et enne oli üks süsteem, nende pensionil olles tuli teine süsteem ja see oli neile ülimuslik, nad ei saanud enam otsust vastu võtta, aga nendel, kes töötasid veel 1. jaanuaril 2010 nendes ametites, oli võimalus edasi töötada ja oodata, millal valitsus oma lubaduse täidab ja taastab need palgad, mis olid enne masu. Selge on ju see, et iga majanduskriis ükskord möödub ja tulevad head ajad. Ka inimene, kes majandusest midagi ei tea, teab ometi seda, et majandus on tsükliline. Paariaastane ootamine ja edasitöötamine oleks kindlasti ennast ära tasunud, selleks et oma varasem palk taastada või palgapositsiooni isegi veel parandada ning minna pensionile juba oluliselt paremalt palgabaasilt ja sealt edasi liikuda indekseerimise juurde. Need olid põhilised argumendid, midagi muud ma sellest argumentatsioonist välja ei lugenudki.
Niipalju veel, et me oleme seadnud eesmärgiks, et eelnõu jõustuks 1. jaanuaril 2019. Loomulikult, eelnõu me andsime ju Riigikogule üle kevadise istungiperioodi lõpus. Siis oli lootus, et selle eelnõuga edasiliikumine toimub kiiremini ja seda vajaminevat lisaressurssi oleks olnud võimalik menetleda ka juba 2019. aasta riigieelarve menetlemise käigus. Täna me siin saalis teame ja saame kõik aru, et ilmselgelt ei ole seda võimalik enam selle eelarvemenetluse käigus teha. Ma arvan, et järgmine reaalne üleminekuetapp võiks olla 1. jaanuar 2020, kui vahepeal ei tehta otsust, et kas reservist või kuskilt mujalt leitakse lisavõimalused. Kui nii, siis muidugi võib seda teha ka poole aasta pealt. Aga kindlasti oleks võimalik seda süsteemi rakendada ja inimeste pensionid üle vaadata alates 1. jaanuarist 2020. See on tegelikult piisav aeg ametkondadele, et teha põhjalikud täiendavad arvestused, kes sinna alla kuuluvad ja kuidas see süsteem välja töötada, ning, veel kord ütlen, ka riigieelarves vajalikud muudatused ära teha. Ma seda ei maininud, aga tänase seisuga on rahaline suurusjärk, mis võib olla vajalik selle eelnõu jõustumiseks, 2,5–3 miljonit. Arvestades, et meie riigieelarve maht on üle 10 miljardi, ei ole see lisavajadus, 3 miljonit keskeltläbi, märkimisväärne või ületamatu, nii et riik ei suudaks seda otsust teha.

**11:31 Aseesimees Kalle Laanet**
Urve Tiidus, palun!

**11:31 Urve Tiidus**
Aitäh, lugupeetud juhataja! Lugupeetud Raivo Aeg! Mitte sageli ei kõla siin saalis sellised kenad kirjanduslikud kujundid, nagu teie siin täna kasutasite: "rusikas taskus". Kas selle eelnõu tulemusel kasvab riigis õiglus, mida te tõenäoliselt rohkem silmas pidasite kui reaalset rusikat taskus?

**11:31 Raivo Aeg**
Jah, see oli piltlik kujund, aga me saame kõik aru, mida see tähendab. Mina olen ja ma arvan, et ka mitmed siin saalis istuvad inimesed, võib-olla siin ees ja selja taga istuvad, on kindlasti kohtunud ja vestelnud nende inimestega, kes kuuluvad n-ö selle seaduseelnõu mõjualasse ja on väga varmad oma pettumust, kriitilisust ja kibestumust väljendama. Tõepoolest tahaks, et meie endised kolleegid, keda me väga hindame, ei peaks käima ringi, piltlikult öeldes, rusikas taskus, vaid et nad ütleksid, et jah, nüüd on riik käitunud meiega õiglaselt ja me oleme väga rahul selle otsusega, nii et õiglus on tõesti jalule seatud.

**11:32 Aseesimees Kalle Laanet**
Krista Aru, palun!

**11:32 Krista Aru**
Aitäh, härra juhataja! Austatud ettekandja! Olles ise üks eelnõu algatajatest ja tulihingeline toetaja, küsin ma, mis siis ikkagi juhtus. Kus need takistused tekkisid, et enne suvepuhkust üleantud eelnõu jõuab esimesele lugemisele alles nüüd, kui on kartus, et ei ole võimalik seda 1. jaanuarist rakendada?

**11:32 Raivo Aeg**
Jah, eks komisjonidel ole oma tööplaanid. Loomulikult, kuna ma ka ise olen õiguskomisjoni liige ja selle eelnõu algataja, siis ma olen õiguskomisjoni esimehega sellest korduvalt rääkinud, aga ju siis on

tööplaan või graafik olnud nii tihe, et varem ei jõudnud. Aga nüüd on seadusest tulenev tärmin kätte jõudnud, seitsme töönädala jooksul peale eelnõu üleandmist peab ta esimesele lugemisele jõudma. Nüüd ta on siia jõudnud ja jääb üle ainult loota, et edasiliikumine toimub ladusamalt, sest me ju näeme, et selle eelnõu suhtes on erakondadeülene konsensus. Kõigi kuue Riigikogu fraktsiooni liikmed on seda eelnõu toetanud ja selle algatamise otsusele alla kirjutanud. Nii et ma arvan, et kui vähemalt koalitsioonierakonnad valitsusliikmetele seda seisukohta piisavalt hästi ja intensiivselt suudavad selgitada, siis täna ei ole olukord veel nii ajakriitiline, et me ei jõuaks seda seaduseelnõu selle Riigikogu koosseisuga ära menetleda.

**11:34 Aseesimees Kalle Laanet**
Helmen Kütt, palun!

**11:34 Helmen Kütt**
Suur aitäh, lugupeetud eesistuja! Austatud ettekandja! Mul on praktiline küsimus. Järsku oleksin isegi eelnõule alla kirjutanud, kui oleksin näinud ja kuulnud, et selline eelnõu ringleb, sest ka mina pean seda väga õigeks põhimõtteks. Aga teie kui üks algatajate esindajaid ja täna siin ka kõneleja, kas te olete teinud sellise toreda asja nagu muudatusettepaneku riigieelarve teiseks lugemiseks selle jaoks raha leidmiseks?

**11:34 Raivo Aeg**
Ma ei ole seda teinud, sest seaduseelnõu on alles esimesel lugemisel ja minu meelest oleks ka ennatlik teha riigieelarve menetlemisel muudatusi, kui ei ole veel olemas seadust, millele tugineda. Nagu ma ütlesin, me kevadel andsime selle eelnõu Riigikogule üle ja kui see protsess oleks toimunud maksimaalse kiirusega, siis kindlasti oleks olnud võimalik see seadus vastu võtta ja teha ka riigieelarve kohta muudatusettepanekuid selle menetlemise käigus. Jah, riigi eelarvestrateegia menetlemise käigus ei oleks seda kindlasti jõudnud teha. Aga nagu ma ütlesin, tegemist ei ole nii kolossaalse summaga, me räägime siin lisavajadusest suurusjärgus 3 miljonit aastas. Selles suurusjärgus riigieelarve muudatusi on ka menetlemise käigus võimalik teha, need ei pea ilmtingimata kajastuma riigi eelarvestrateegias.

**11:35 Aseesimees Kalle Laanet**
Austatud ettekandja, Riigikogu liige Raivo Aeg, teile rohkem küsimusi ei ole. Palun kõnelema õiguskomisjoni aseesimehe Uno Kaskpeiti!

**11:35 Uno Kaskpeit**
Härra eesistuja! Lugupeetud kolleegid! Annan ülevaate õiguskomisjoni istungist. Istung toimus esmaspäeval, 22. oktoobril ja sellest võtsid osa Jaanus Karilaid, Uno Kaskpeit, Hardi Volmer, Külliki Kübarsepp, Mati Raidma, Olga Ivanova, Raivo Aeg, Toomas Paur, Toomas Vitsut, Urve Tiidus ja Vilja Toomast. Kutsutud olid Sotsiaalministeeriumi sotsiaalkindlustuse osakonna peaspetsialist Mare Jõeorg ja õigusosakonna õigusnõunik Susanna Jurs, Kaitseministeeriumi kaitseväeteenistuse osakonna juhataja asetäitja major Toomas Unt, Siseministeeriumi personalipoliitika osakonna õigusnõunik Svetlana Meister ning Rahandusministeeriumi riigihalduse ja avaliku teenistuse osakonna nõunik Kaidi Meristo. Raivo Aegi ettekannet ma kordama ei hakka, sest siin ta rääkis sellel teemal veel palju põhjalikumalt. Muidugi, viimane, mis ma võiks öelda, on see, et see summa on 2,5 miljoni euro ümber, kuni 3 miljonit aastas, ja see on vähenev suurus, sest muudatuste sihtrühma kuuluvad eakad inimesed.
Mati Raidma viitas õiguspärase ootuse põhimõttele, küsides, kas kõnealuste muudatuste jõustudes makstakse puudutatud isikutele vahepeal vähem makstud pensioni tõttu tekkinud vahe kinni. Raivo Aeg vastas sellele küsimusele eitavalt. Mati Raidma küsis, kas selle eelnõu jõustumisel saavad puudutatud isikud õiguspärase ootuse põhimõttest tulenevalt vähem makstud pensioni tõttu tekkinud vahe kinnimaksmist kohtus hageda. Raivo Aegi vastus oli eitav. Siseministeeriumi personalipoliitika osakonna nõunik Svetlana Meister sõnas, et eelnõu algatajad on teinud ettepaneku viia kaitseväelaste ja politseiametnike pensionimäärad vastavusse palgamääradega, mis kehtisid enne 2009. aasta palgamäärade vähendamist, kuid Siseministeeriumi hinnangul on puudutatud isikuteks ka need politseinikud, kes pensioneerusid pärast 2010. aastat. Raivo Aeg möönis, et eelnõu n-ö raamistik tuleks kindlalt ära määrata ja tema hinnangul tuleks see piiritleda nende politseiametnikega, kes olid

pensioneerunud enne indekseerimisele üleminekut ehk enne 2010. aastat, ja nende kaitseväelastega, kes pensioneerusid enne 1. aprilli 2013. Sotsiaalministeeriumi õigusosakonna õigusnõunik Susanna Jurs selgitas valitsuse arvamusest rääkides, et pensionide ümberarvutamise küsimus on läbi arutatud kõikides kohtuastmetes ning kohtumenetluse käigus on Riigikohus jätnud mõlema sihtgrupi suhtes põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse algatamata, sest on pidanud kehtivat korda põhiseadusele vastavaks. Samuti ei ole eelnõuga taotletavate muudatuste tarvis riigieelarves rahalisi vahendeid ette nähtud. Külliki Kübarsepp viitas, et Vabariigi Valitsuse arvamuses kõnealuse eelnõu kohta on teatud kalkulatsioonid, milline võiks olla seaduse mõju kaitse-eelarvele, siiski tehtud. Ta küsis, millel need põhinevad. Mare Jõeorg Sotsiaalministeeriumist vastas, et arvutus on tehtud ühe muudatuse kohta, aga nende kaitseväelaste kohta, kelle teenistusaega oli pikendatud üle sätestatud piirvanuse, ei ole kusagil arvestusi tehtud. Kaitseministeeriumi kaitseväeteenistuse osakonna juhataja asetäitja major Toomas Unt selgitas, et muudatuste jaoks puudub eraldi rahaline kate ja ei saa lubada olukorda, et eelnõus sätestatud pensionide suurendamine toimuks tänaste ja tulevaste tegevväelaste palgafondi arvel. Rahandusministeeriumi riigihalduse ja avaliku teenistuse osakonna nõunik Kaidi Meristo märkis, et on lahtine, kust tuleb rahastus planeeritava muudatuse tarbeks. Sellega diskussioon lõppes.
Komisjonis tehti ettepanek saata eelnõu täiskogu päevakorda tänaseks (konsensus), teha ettepanek esimene lugemine lõpetada (poolt 9, vastu ei olnud keegi, erapooletuks jäi 2), teha ettepanek määrata muudatusettepanekute esitamise tähtajaks 22. november kell 16 (konsensus) ja määrata ettekandjaks mina ehk Uno Kaskpeit (konsensus). Tänan tähelepanu eest!

**11:42 Aseesimees Kalle Laanet**
Aitäh! Teile on vähemalt üks küsimus. Krista Aru, palun!

**11:42 Krista Aru**
Aitäh, härra juhataja! Austatud komisjoni ettekandja! Teie ülevaatest jäi mulle kõrva, et peaaegu kõikide ministeeriumide ametnikud olid selle seaduseelnõu vastu. Kas te komisjonis omavahel arutasite, kuidas sellist vastuseisu põhjendada, kuidas seda ületada ja kuidas lõpetada asi nii, et tulemus oleks ikkagi positiivne? Eesmärk on ju tegelikult tõesti õigluse jaluleseadmine, vähemalt selles küsimuses.

**11:42 Uno Kaskpeit**
Jah, seda ütles või kinnitas ka Raivo Aeg, et kõik ministeeriumide esindajad olid vastu. Me ei arutanudki seda rohkem, sest ei ole mõtet arutada inimestega, kes on põhimõtteliselt vastu. Ma olen kindel, et on võimalik kas leida vahendeid või kehtestada see alates 2020. aasta 1. jaanuarist.

**11:43 Aseesimees Kalle Laanet**
Aitäh, austatud õiguskomisjoni aseesimees! Teile rohkem küsimusi ei ole. Avan läbirääkimised. Kõnesoovijaid ei ole. Sulgen läbirääkimised. Juhtivkomisjoni ettepanek on eelnõu 667 esimene lugemine lõpetada. Esimene lugemine on lõpetatud. Määran eelnõu 667 muudatusettepanekute esitamise tähtajaks k.a 22. novembri kell 16. Head kolleegid! Head külalised! Neljapäevane istung on lõppenud. Ilusat päeva teile!

Istungi lõpp kell 11.44.